

ПРИЛОЗИ

Предраг Лажетић*

ПРЕДМЕТИ ДИНАСТИЈЕ ПЕТРОВИЋ-ЊЕГОШ У ВОЈНОМ МУЗЕЈУ У БЕОГРАДУ

Правилником о уређењу Војног музеја у Београду, обновљеног указом краља Александра Карађорђевића 1934. године, предвиђена је подела на одељења. Поред одељења посвећених ратовима за ослобођење и уједињење, одељења посвећених историјском развоју наоружања, одељења "народне династије Карађорђевића", планирано је и "одељење осталих народних династија", у коме је своје место, поред династије Обреновића, нашла и династија Петровића. Писмо отправника послова Краљевине Југославије у Италији Војном музеју, од 5. фебруара 1939. године, у којем се наводи да је књаз Данило Петровић-Његош, син Николе I, понудио на откуп своју колекцију оружја, значила је за Војни музеја у Београду могућност да се у његовим збиркама нађу предмети непроцењиве историјске, културне и материјалне вредности и коначно уреди сала династије Петровић. Отправник послова препоручио је управи Војног музеја да се ова колекција откупи јер "оружје носи ознаку епохе или име власника и споменик је скоро целе историје Црне Горе" и обавестио да књаз за откуп тражи 20.000 швајцарских франака. Послао је и списак предмета, који се могу погледати "почев од 15. фебруара т. г. у хотелу Excelsior у месту Bordighera између San Remo и Ventimiglia".¹ На списку је на 49 бројева било уписано 73 предмета и "разне шипке сребрне за пуњење кубура и ле-

* Аутор је виши кустос Музеја ваздухопловства.

¹ Архиви војног музеја, Писмо отправника послова Краљевског Југословенског посланства у Риму од 5. фебруара 1939. године са списком оружја.

деница" и "разне декорације, фишеклије и друго, што припада оружници". Управник Војног музеја, артиљеријски бригадир генерал Војислав Вуковић, упутио је 18. фебруара 1939. године писмо министру војске и морнарице, у коме је изнео слагање са мишљењем Краљевског посланства у Риму "да збирку треба на сваки начин откупити и да се не би смело дозволити да она ма из којих разлога оде на коју другу страну". Саветодавни одбор Војног музеја на својој 29. седници, након прегледања слика оружја понуђеног за откуп, закључило је да оно има велику историјску вредност и одлучило да га треба обавезно откупити.² Генерал Војислав Вуковић предложио је да он као управник Војног музеја, директор Етнографског музеја др Боровоје Дробњаковић (члан Саветодавног одбира Војног музеја) и један интендантски официр који говори италијански језик, кога одреди начелник Економског одељења Министарства одбране и морнарице, отпутују у Италију и да се "погоде" о откупу оружја које "би се фотографисало, запаковано и послало нашем посланству у Риму ради даљег транспортовања". За трећег члана комисије одређен је пешадијски пуковник Милош А. Зувитео, шеф општег одсека Економског одељења.³ Уз сагласност председника Министарског савета и министра унутрашњих послова Драгише Цветковића, министра финансија Војина Ђуричића и министра војске и морнарице армијског генерала Милутина Ђ. Недића, одобрено је да комисија отпутује у Италију, изврши неопходне радње око откупа предмета и исплати суму од 20.000 швајцарских франака, како је понуђач, књаз Данило Петровић, тражио. Књаз Данило се састао са комисијом 6. марта 1939. године и потписао уговор по коме је требало да испоруку предмета изврши одмах у Bordighera, а да се исплата у чековима на 20.000 швајцарских франака изврши одмах по добијању дозволе за извоз од италијанских власти. У списку који је саставила комисија Војног музеја, на 53 редна броја налазио се 81 предмет, а биле су наведене и цене сваког откупљеног предмета. На највећу вредност, 1.000 швајцарских франака, процењене су токе владике Рада.⁴

² Архива Војног музеја, Записник одржаних седница Саветодавног одбора Војног музеја за 1935, 1936, 1937, 1938, закључно са мајем 1939. године, стр. 172

³ Архива Војног музеја, Писмо управника музеја министру војске и морнарице, пов. бр. 57 од 18. фебруара 1939. године.

⁴ У чланку "Једна збирка црногорској оружја" Гласник Етнографског музеја на Цетињу (I, Цетиње 1961) др Јован Вукмановић пише да је на основу сећања управника Војног музеја за збирку исплаћено 37.000 динара, док др Ђурђица Петровић у чланку "Оружје из збирке кнеза Данила Петровића-Њејоша у Војном музеју у Београду" у Веснику Војног музеја, 13-14, Београд

Упоређивањем списка предмета из оружнице династије Петровић који је послао отправник послова Краљевине Југославије и списка која је саставила комисија Војног музеја приликом прегледа предмета, уочене су извесне разлике. Са списка који је послао отправник послова комисији нису дати: "једна карабина Владике Рада (специјално израђена за Владика у Грацу, са именом)", "једна кубура Владике Рада" (која је према списку откупљеног наоружања остала у Двору на Цетињу), "пар сребрних пиштоља краља Николе I, дар Војводе Миљана Вуковића Васојевића", "један табун задобијене при освајању Бара 1878", "две сабље задобијене приликом опсаде Скадра 1912" и "четири сребрна револвера задобијена приликом опсаде Скадра 1912. од неких албанских вођа". Списак откупљених предмета показује да су, уместо једне, откупљене две "персиске сабље задобијене на Грахову 1842. дар војводе Маша Врбице књазу Николи I", уместо једног два "јатагана задобијена приликом опсаде Скадра 1912", један "цефердар дар Бокељаца престолонаследнику Данилу", једна "стара пушка из куће Саве Јовићевића", један "јапански мач", један "стари мач нађен у Бискупији у Бару", једна "стара сабља нађена у Бискупији у Бару".⁵

После пристизања оружја у Војни музеј приступило се уређењу одељења династије Петровић. На 35. седници Саветодавног одбора, 7. септембра 1939. године, управник Музеја реферисао је да је одељење династије Петровић-Његош углавном готово и члановима савета ставио на увид портрете: "Црногорки краљ Никола" (рад сликара Всеволода Гуљевића), "Петар Петровић-Његош" (рад сликара Сергија Обраскова) и портрет "Кнез Данило I" (рад сликарке Валентине Васиљев). Одбор је решио да се портрети могу откупити, али треба наручити још 2-3 важнија портрета како би се допунила сала династије Петровић.⁶ На сачуваној фотографији која приказује салу династије Петровић види се да је набављена и слика "Краљ Никола" Бресјанина

1968. наводи да је за ову збирку исплаћено 15.150 швајцарских франака. Др Ђурђица Петровић је погрешно протумачила новчане износе дате у инвентарској књизи II Војног музеја вођеној од 1935. године јер је сабрала цене које су биле уписане поред инвентарских бројева, не водећи рачуна да их је требало множити са бројем предмета који су дати на једном инвентарском броју. Када се изврши то множење, добије се сума од 20.000 швајцарских франака, колико је предвиђено уговором и колико је забележено у списку откупљених предмета.

⁵ Архива Војног музеја, Списак откупљених предмета, пов. бр. 109 од 29. марта 1939.

⁶ Архива Војног музеја, Књига II Записника одржаних седница Саветодавног одбора Војног музеја за 1939, 1940, 1941.

(уље, 100x76 cm, 1910 Венеција - данас инвентарски број 11081). До реконструкције Војног Музеја 1961. године у сталној поставци Војног музеја налазили су се портрети "Кнез Данило" сликарке Валентине Васиљеве (уље, 70,6x53,7 cm, инвентарски број 10762) и портрет "Петар Петровић-Његош" непознатог аутора (уље на платну, 70x53 cm, инвентарски број 11045) за коју у документацији Музеја не постоји како је и када набављена, па је могуће да је то дело које је у септембру 1939. године урадио сликар Сергиј Обрасков. Саветодавни одбор је децембра 1940. године разгледао и бисту "Владике Рада-Његоша", рад академског вајара Стијовића, али пошто је оцењено да је превелика и да не одговара сали и месту где је требало да буде изложена није узета у комбинацији.

Проблемом предмета из оружнице династије Петровић-Његош бавили су се др Јован Вукмановић и др Ђурђица Петровић. Вукмановић је у раду *"Једна збирка црногорској оружја"* дао опис дела предмета из ове оружнице, наводећи да су у "музејском архивском материјалу сачувани били неки снимци и подаци о овим предметима". До ових описа и фотографија Вукмановић је дошао у време када је у једном периоду после рата, 1945. и 1946, био помоћник управника Војног музеја генерала Војислава Вуковића.⁷

Војни музеј је у својој преписци са Његошевим музејом на Цетињу 1962. године констатовао да је др Ђурђица Петровић, на основу Вукмановићевог рада (фотографија и описа предмета) успела да препозна и утврди да у Музеју постоје још неки предмети из ове оружнице. Пошто је др Вукмановић у свом раду вршио измене у тексту описа предмета које је нашао у архивској грађи, даћемо изворно текст описа, али и цртеже предмета који су се налазили уз описе а нису нашли место нити у његовом раду (осим много лошије урађених цртежа тока владике Рада), ни у раду др Ђурђице Петровић, а који се и данас налазе у Музеју.⁸

У раду описе дајемо без битнијих интервенција без обзира на стил, грешке или непрецизност назива и самих предмета (системи) и тумачења жигова, знакова и другог. То овог пута није наша тема, а свакако завређује више пажње.

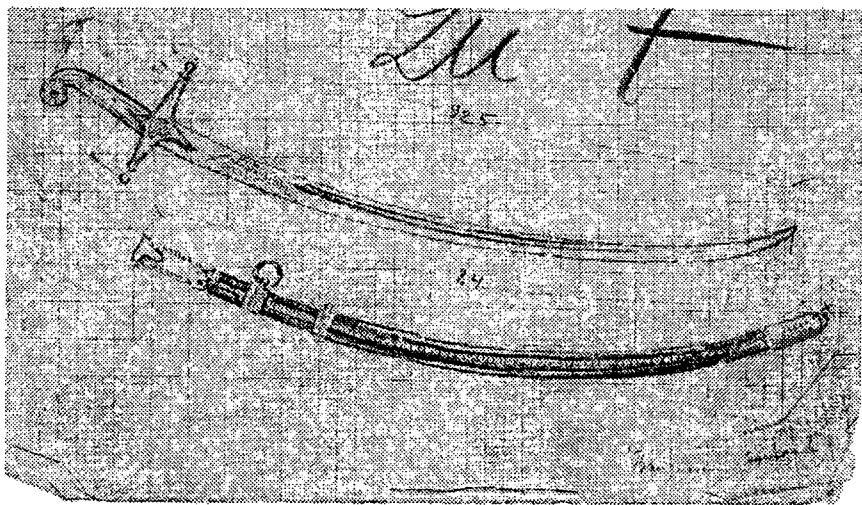
⁷ Др Вукмановић Јован, *Једна збирка црногорској оружја*, Гласник Етнографског музеја на Цетињу, I, Цетиње 1961.

⁸ Др Петровић Ђурђица, *Оружје из збирке књаза Данила Пејровића-Његоша у Војном Музеју у Београду*, Весник Војног музеја, 13-14, Београд 1968.

Предмети откупљени од Данила Петровића

1. Сабља Данила I, књаза црногорског (1851-1860)

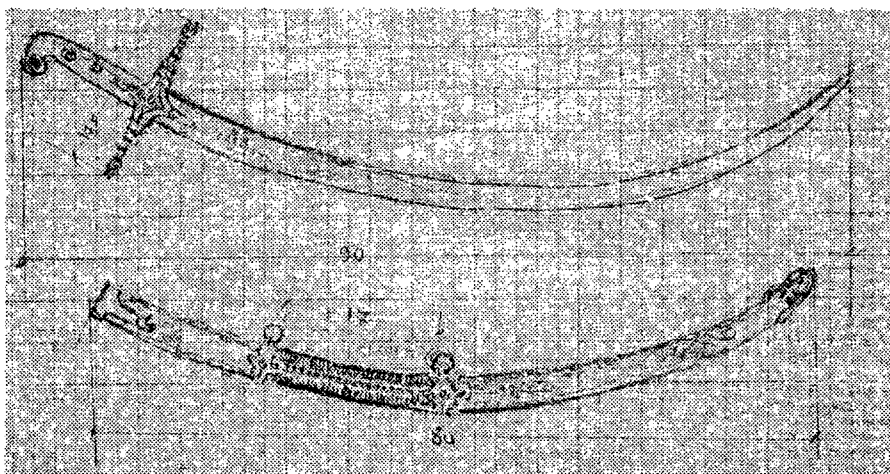
Дужина без каније 92,5 cm, дужина каније 84 cm. Сечиво са малом кривином, са два полуовална удубљења. С леве стране око браника орнамент са натписом "Даниль I княз црногорский" Са десне стране нечитко латински натпис. На ивици натпис "Јануара 1853 у боју код марицеи". Браник прав, сребрн, украшен ситним орнаментом, са једном звездом и полумесецом у средини са обе стране. Балчак од браон рога, покривен на ивици сребрном орнаментисаном траком. Канија превучена црном кожом, горњи део окован сребром и са две сребрне траке, једна са алком, на другој алка фали. Крај каније окован гвозђем.

2. Сабља, војводе Мирка Петровића

Дужина, без каније, 90 cm, дужина каније 80 cm. Сечиво глатко, са кривином, са леве стране око браника натпис "За Граховац", у продужењу орнамент са натписом "Даниль" (ознака I нејасна). Са десне стране сечива орнамент са натписом и датумом "Князь Црногорский" 185. - посљедиња (четврта) бројка нејасна. Блачек са обе стране покривен жућкастим рогом и украшен са три орнаментисана сребрна дугмета, од којих једно веће, са руком за темњак. Браник прав, сребрн

(вел. 17,5 cm) са богатом орнаментиком. Канија: горњи и доњи део сребрни украшени орнаментима, са 2 алке за кајас, средњи део (око 17 cm) превучен црном кожом.

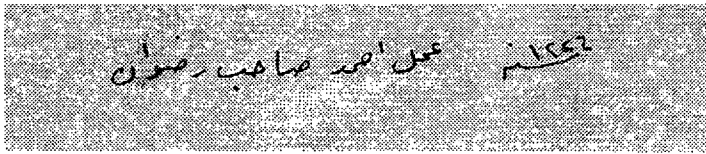

3. Јатаган владике Рада - Петра II Петровића Његоша (1830-1851)

Дужина без капије 81 cm, дужина каније 73 cm, сечиво са малом кривином, скоро цело покривено ситним усеченим сребрним орнаментима са орјенталним натписима. Ручица са великом дуплом главом цела од сребра, са богатом орнаментиком са 9 већих и шест мањих црвенкастих каменова. Капија покривена кожом (црном), горњи и доњи део покривени сребром. Горњи део има 27 (двадесет седам) црвенкастих каменова.

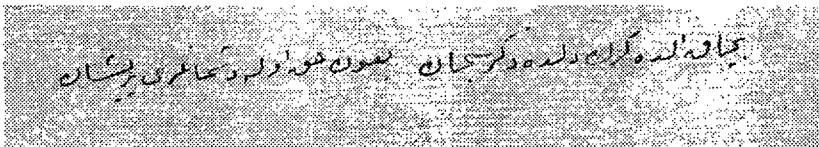
Други опис овог јатагана је прецизнији и даје преводе натписа: На јатагану металне камзе сребром обрађене и окићене с 15 комада крупнијих и ситнијих корала. Уши крупне и пуне. Спојница обрађена орнаментом у дужини од 10 cm. Нож је дуг од врха десног уха до врха сечива 81 cm, сечиво је широко 3 cm и 2 mm, при дну нешто шире, узан олук поред полеђине. Цело сечиво с обе стране извезено је сребрном жицом, тако и полеђина. С обе стране поред полеђине по један олук. Каније при врху: оков сребрен с 27 корала, средина опшивена црном кожом. Вршак окован у посребрен плех с изливеним завршетком.

С десне стране турски натпис код спојнице:

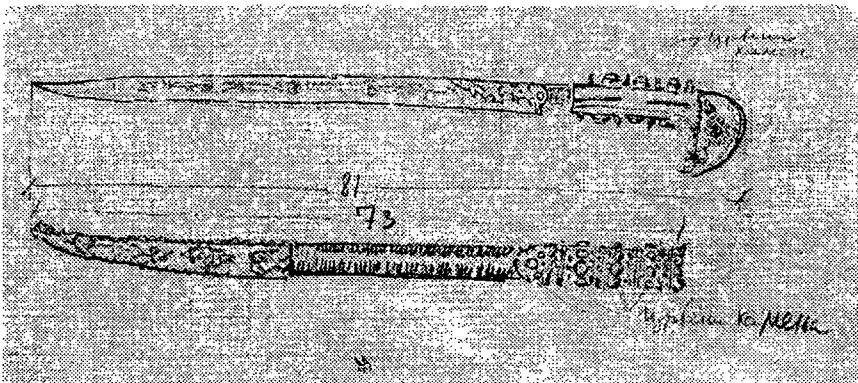
Турским речима: "Сене: 1226, Амели Ахмед, сахиби Ризван".
 Превод: "Година 1226 (1811), Израдио Ахмед, власник Ризван".

На доњој половини турски натпис:

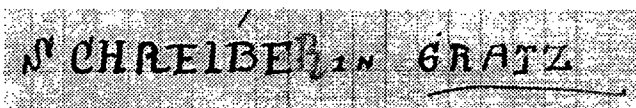
Турским речима: "Бичак елде герек, дилде зикри Субхан. Би авни Хак ола душманлари Перишан".

Превод: "Нека је нож у руци а помен бога у срцу. Нека божјом помоћу непријатељ буде побеђен".

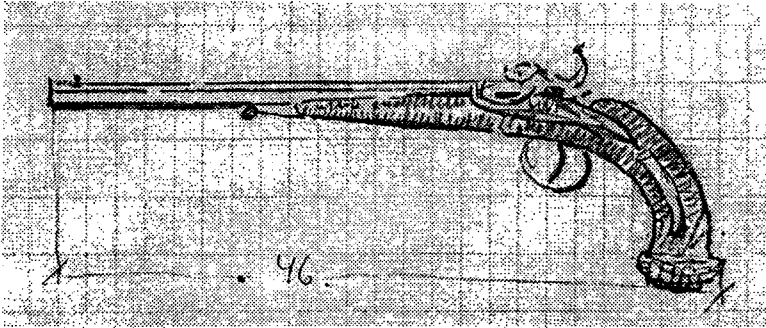

4. Пиштољ капислар владике Рада (два комада)

Дужина 46 см, цев дамаског челика, осмограна, са натписом

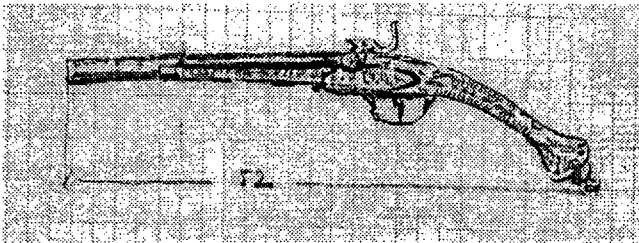

Дрвена ручица завршава са проширењем, на проширењу резбарија. Табан и ороз гвоздени, у ситним орнаментима, На гвозденој орнаментисаној плочици на горњој страни ручице сребрни орнамент са грбом. Дрвена ручица на обадва пиштоља сломљена и на једном пиштољу фали ороз. Са леве стране орнаменти у виду шатора, застава и топова. Крај ороза се завршава са лепо стилизованом главом делфина.

5. Кубура владике Рада (пиштољ капислар)

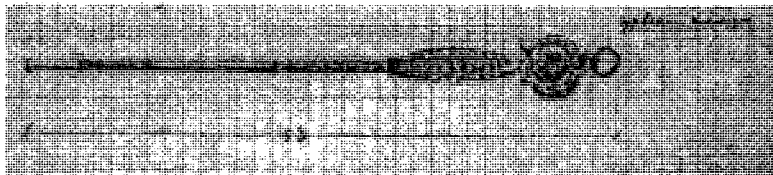
Дужина 52 см. Сем цеви, табана и ороза сав покривен орнаментисаним сребром. Цев округла, финог дамаског челика са златним написом: "Владике Црногорскога". Ороз стилизован у виду делфина. Ручица се завршава крушковидном формом. Табан челичан, са финим инкрустацијама.

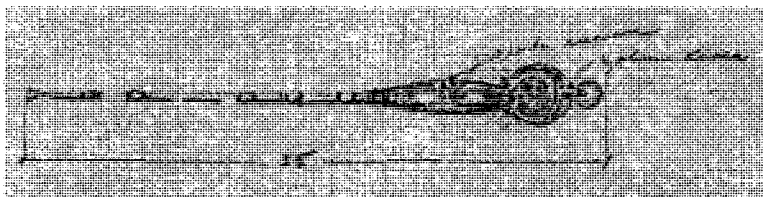
6. Сребрене арбије (три комада)⁹

⁹ Дајемо описе само оних предмета о којима постоји документација у Војном музеју.

Дужина арбије са алком 53 cm. Арбија гвоздена, осмострана, са малим проширењем на крају. Ручица сребрена, са богатом орнаментиком са црвеним каменом. На крају алка.

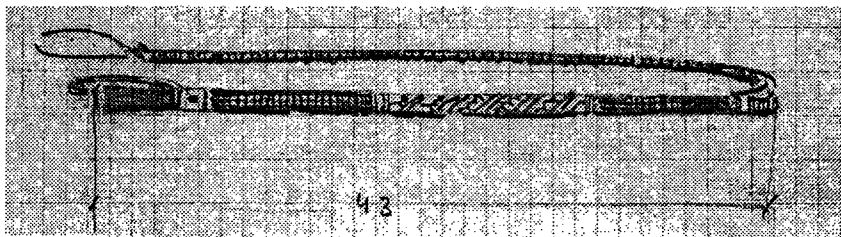

Дужина арбије са алком 55 cm. Арбија гвоздена, осмострана, са малим проширењем на крају. Ручица сребрна, орнаментисана, на крају алка са два црвена и три лихт плава камена.

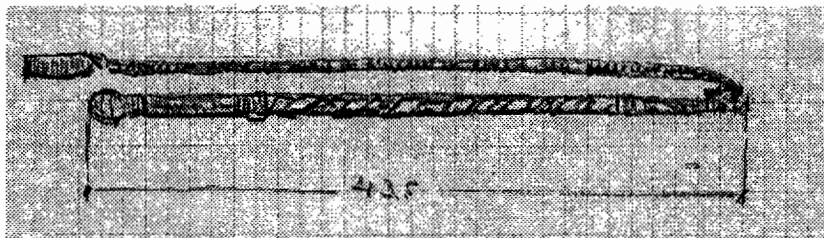

7. Корбача (два комада)

Дужина ручица 43 cm. Ручица сребрна кавкаске обраде, са крајева у виду ситних шаховских поља, у средини орнамент у виду спирала.

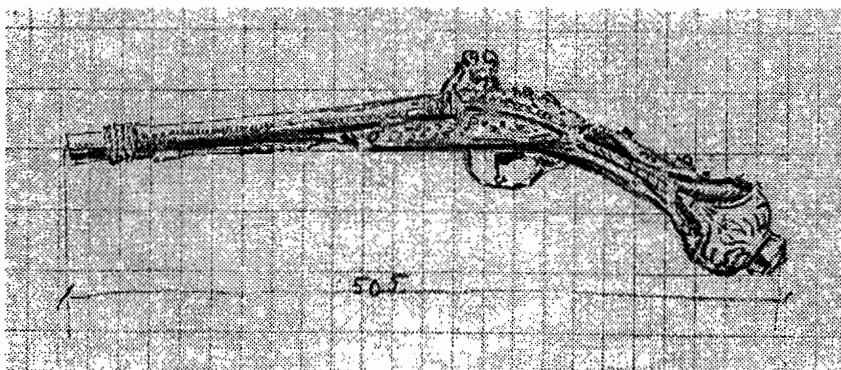

Дужина ручице без коже 43,25 cm. Ручица корбача је сребрна, кавкаске обраде. Средина је обрађена у виду позлаћене спирале.

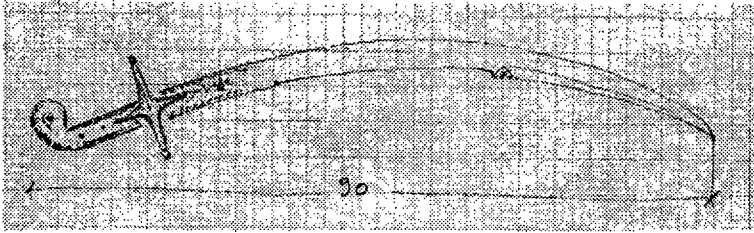
8. Кубуре кремењаче Данила I (два комада)

Дужина 50,5 см. Дрвена ручица богато украшена сребрним орнаментима, завршава се крушковидном формом. Дрво украшено резбаријом. Цев округла, на почетку гвозденог дела изгравирани ситни орнаменти. На орнаментима ручице уметнута 4 црвенкасто-браон камена. Цев на крају везана са месинганом жицом. Гвоздена арбија завршава се рогом.

9. Сабље Данила I задобијене на бојном пољу Грахову 1842 (три комада)

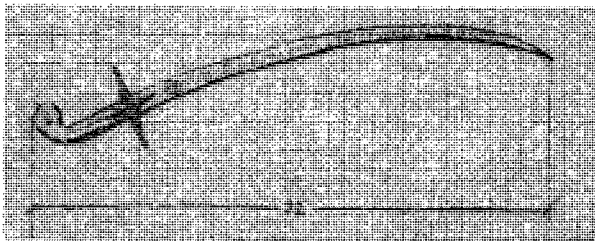
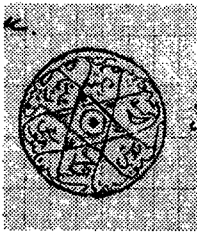
Дужина 90 см. Канија фали. Сечиво глатко, криво, са проширењем у почетку и на крају са малим златним орнаментима. Блачак од браон рога. Браник прав, позлаћен, са ситном орнаментиком. У почетку сечива са десне стране златан орнамент. Са леве стране само трагови орнаментима. На ивици сечива једна линија у виду стреле.

Дужина 96,5 cm. Канија фали. Сечиво глатко, криво. Браник прав, позлаћен, са ситним орнаментима. Блачак од браон рога, са леве стране један део сломљен (фали). На ивици сребрна трака са нечитким трагом жига. Браник се не држи за блачак (поломљен).

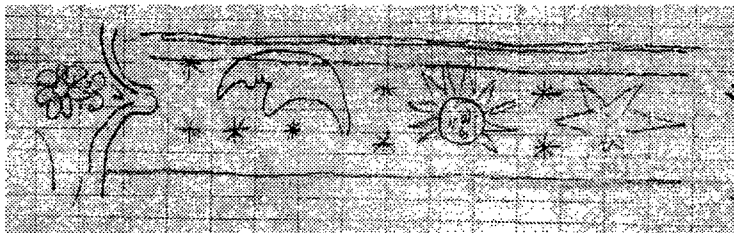
Дужина 96,5 cm, канија фали, сечиво криво, глатко. У почетку сечива, са десне стране, налази се један округло златан орнамент са персијским натписима. Блачак од браон рога, браник прав, са ситним орнаментима, браник сломљен. Златни орнамент на сечиву.

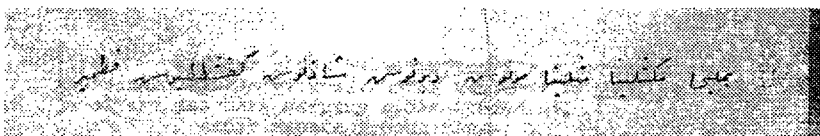
10. Сабље задобијене од Турака на бојном пољу Вучијем Долу 1876. године, када је погинуо Селим паша и био заробљен Осман паша (два комада)

Дужина једне сабље је 67 cm, Сечиво скоро право, са једним овалом удубљенијем. Са обе стране око браника на сечиву изгравира-

на звезда, сунце и полумесец и неколико ситних звездица. Балчак од жућкасте кости.

Друга сабља има кривље сечиво. Балчак који се завршава јабучком од неке жућкасте кости. Метална крсница доста дуга. Нема олука. С десне стране на оштрици у једном кругу су изређана позната митска имена људи који су преспавали у пећини једно столеће и име њиховог кера. Из продужених слова ових имена у средини круга изведен је "Мухри Сулејман" (Соломоново слово). Споменута имена која се употребљавају као запис јесу:

Нашим словима: Јемлика, Мекслина, Меслина, Мернош, Дебернош, Шезенош, Кефентатајош, Китмир.¹⁰

11. Сребрене леденице војводе Мирка (два комада)

12. Сабља позлаћена са круном на балчаку из времена старих Срба, српског племства, задобијена при освајању Бара 1877. са натписом: "Бар 28 дек. 1877 кнез Никола I своме сину Данилу".

13. Сребрене кубуре (два комада), историјске вредности, које су припадале чувеном барском тиранину Селим-бегу Барском, за-

¹⁰ На једном броју сечива налазе се имена седморице спавача из пећине код Ефеса и име њиховог пса Китмира. Према Курану, ови спавачи (преузети из хришћанске иконографије) преспавали су у пећини 309 година. Према народном веровању, та имена требало је да чувају јатаган од корозије и оштећења.

добијене при освајању Бара 1877. обновљене у Бечу код пушкарара Heipige са натписом: "Кнез Никола своме сину Данилу Бар 28. декембра 1877"

14. Различите пушке из оружнице дома Петровића (три комада)

Две су пушке кремењаче танчице, типа рога, а трећа је пушка кремењача, шишана.¹¹

15. Цефердар војводе Мирка¹²

16. Пиштољи краља Николе I, дар црногорског војводе Петра Вујовића, са Љуботиње (два комада)¹³

17. Тешке сребрене леденице, које су узете знаменитом Албанском хероју Хасан Хоту на острву Врањини у Скадарском језеру (два комада)

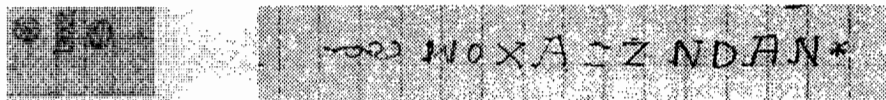
18. Сребрене кубуре, које су биле својина знаменитог Смаил-аге Ченгића, Муселима Гатачког, Пивског и Дробњачког, који је погинуо 1840. на Млетичку у Дробњаку, поклоњене краљу Николи I од стране црногорског војводе и сенатора Новице Церовића, који је играо видну улогу у погибији Ченгића и који се помиње у Мажуранићевом спеву (2 комада)

Дужина 50 см. Дрвена ручица скоро сва покривена сребром богате орнаментације, ручица се завршава крушковидном формом. Цев гвоздена, округла, на крају покривена сребром (орнаментисаним). На једном пиштољу сребро фали. На почетку цеви слаби трагови изечаног орнамента, полумесеца, три жига и натпис.

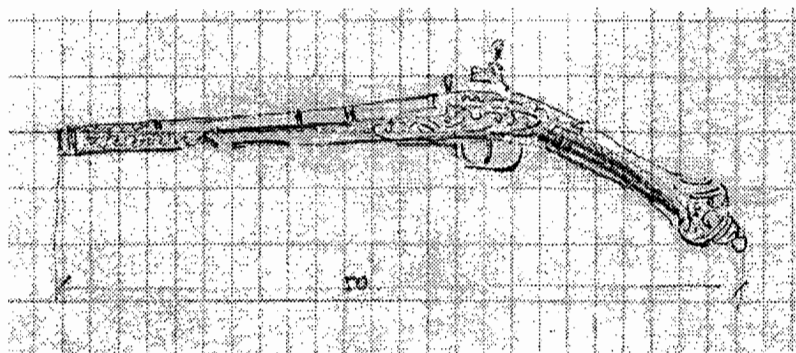
¹¹ Идентификација типа пушача извршена је на основу фотографије бр. 6 из чланка др Јована Вукмановића.

¹² Др Јован Вукмановић у свом чланку на страни 18 пише да је цефердар под редним бројем 15 онај који је као дар дат престолонаследнику Данилу од Бокеља и Которана, а да је онај под редним бројем 46 цефердар војводе Мирка. Према списку откупљених предмета и књизи инвентара, др Јован Вукмановић заменио је редне бројеве код ова два цефердара.

¹³ Војвода Петар Вујовић био је венчани кум краља Николе I.

Браник на окидач сребрен, са богатом орнаментиком. Гвоздени табан и ороз ситно орнаментисани. Арбија фали.

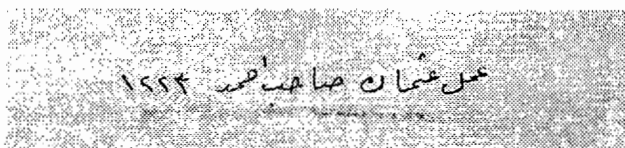

19. Сребрени пиштољи Зенил бега Барског задобијени при заузимању Бара 1877 (два комада)

20. Јатаган краља Николе I, дар старешине албанског братства Бушатлија¹⁴

Јатаган, металне камзе и каније све у сребру рељефом израђен. Рад прецизан и скупocen. Камзе окићене с петнаест комада корала. Лепо развраћене уши су исто тако помно обрађене. Рад од спојнице низ оштрицу дуг 8,5 cm. Од врха десног уха нож је дуг 72,5 cm. Сечиво је дуго 58 cm, широко 3 cm, при доњој кривини за 2 mm шире. Без олика је. С десне стране турски натпис у сребреном жицом израђеном орнаменту гласи.

¹⁴ Др Јован Вукмановић у свом чланку наводи само да је јатаган на редном броју 20 јатаган који је припадао Бају Бошковићу, док у Војном музеју постоји опис јатагана, а из списка откупљених предмета и инвентарске књиге види се да је тај јатаган био дар краљу Николи од старешине албанског братства Бушатлија.

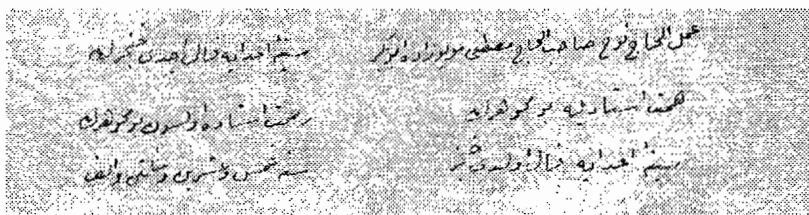

Турским речима: Амели Осман, сахиби Ахмед 1223.
Превод: Израдио Осман, власник Ахмед 1223 (1808. године).

21 Сребрни јатаган војводе Мирка

Јатаган елегантно израђен. Камзе су металне. Позлаћене су и сребрном жицом укусно обрађене. Уши лепо развраћене. Оба уха окићена са по два корала одговарајуће величине. Полеђина држаље између ушију и предња страна окићена су крупним коралима (десет комада) и сребрним пухвицама названим "арслан кујук" (лављи реп). На полеђини камзе на месту одакле се уши развијају, тако и спреда где се уши састају, по једна квадратна таблица, имитација рада мајстора из Вана (Персија). Спојница исто тако обрађена је сићушним кујунџијским радом и при самом спуштању спојнице на нож-оштрицу с обе стране по једна звезда окићена са по једним коралом. Кујунџијска орнаментика се спушта 9 cm низ оштрицу, која се, исто тако, састоји из сребрних рупа арслан кујука и листића. Исто тако и низ полеђину сечива је један ред кујука и листића, који се завршава једном златном плочицом дугом 2 cm. Јатаган је дуг, мерено од врха десног уха до вршице, 72,5 cm. Само сечиво је дуго 59,5 cm а широко 3 cm и нешто при кривини више. Полеђина ножа, од златне плочице, има три ребарца, а низ оштрицу су с обе стране по два олука. С десне стране је златном жицом извезена орнаментика са 6 писаних редака и у средини са "Соломоновим словом".

Турски напис у поменутих 6 редака гласи:

Турским речима првих 6 редака:

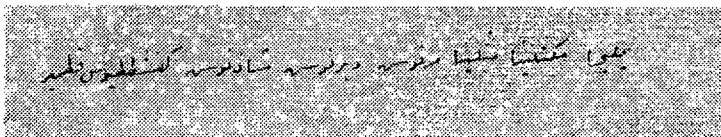
1) Амели Ел-хаџи Нух сахиб Ел-хаџи Мустафа Мујо-заде Ебу-Бескир.

- 2) Химети устадиле бу муцевхер.
- 3) Синеи адаја фал олда ханџар.
- 4) Синеи Адаје фал ачти ханџарин.
- 5) Рахмет устада олсун бу муцевхер.
- 6) Сене: хамсе ве ишрине ве миетеји ве елфе.

Превод са турског:

- 1) Израдио Хаџи Нухова (=Х. Нукина), власник Хаџи Мустафа Мујо-заде (=Мујовић) отац Беџиров.
- 2) Трудом мајстора овај украшен.
- 3) Нож поста коб грудима непријатеља.
- 4) Твој нож отвори предзнак грудима непријатеља.
- 5) Нека се (Бог) смилује мајстору овог окићеника.
- 6) Година: хиљаду две стотине двадесет пета (1810).

У "Мухри Сулејмани" (Сулејмановом слову) је познати талисмен који гласи:

Турским речима: Јемлиха, Мекеслина, Месалина, Мернош, Дебернош, Шазенош, Кефештатајош, Китимир.

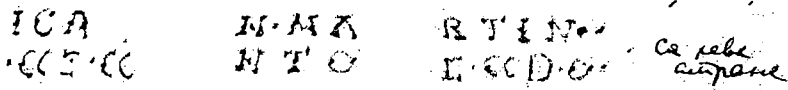
Каније су, исто тако као и нож, потпуно украшене. Одозго су четири реда испуњена сребрним пухвицама, гомбицама и листићима. Све је то позлаћено. Доњи део корица је обавијен рељефно гравираним позлаћеним плехом. Завршетак је изливена орлова глава.

22. Историјска сабља, задобијена на Царевом лазу 1712. године. са урезаним натписом на француском језику: "Ne me tire pas sans raison, ne me remet pas sans honneurs" (превод: "Не вади ме без потребе, не враћај ме без части").

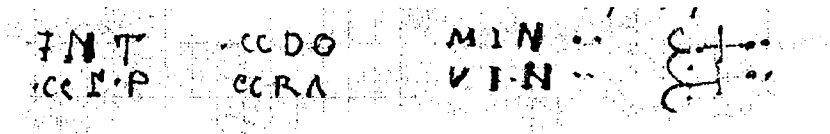
23. Сабља задобијена на Царевом лазу 1712. са накнадно урезаним натписом: "Би узета на Царев Лаз".

24. Сребрни мач, дар краљу Николи I од јапанског цара Микада

Дужина без каније 105 cm, дужина каније 92,5 cm. Сечиво право, у почетку два овална удубљења са рупама, симетрично распоређена и са словима између рупа.

У почетку сечива два мања удубљења са по три рупе, између њих нечитак цртеж. Са леве стране на крају великих овалних удубљења цртеж лава. Са десне стране између рупа.

Ручица сва од сребра, са јако богатим браником орнаментисаним у комбинацији сребрних трака са човјечијим главама. Канија кожна, црна, украшена сребром, на крају сребрни орнамент.

25. Сребрни шиш (кама), дар краљу Николи I од јапанског цара Микада.

26. Сабља, дар краљу Николи I од стране абисинског цара Менелика

Дужина сабље 103,5 cm, дужина сечива 92 cm, а дршке 11,5 cm. Дуго, масивно, повијено сечиво, са врло широким телућем које се сужава на последњој петини дужине. Оштрица је наглашена косим ивицама и она благом облином прелази у врх, спајајући се са телућем. Уз телуће, на сечиву се налази широк плитак олук који престаје на истом месту где се телуће нагло сужава и одакле се стањује дебљина сечива. Према дршци олук је омеђен снажном основом сечива. На сечиву је јасно видљив начин ковања који су примењивали ковачи суданских племена. Дршка је од мрког рога, етиопско-суданска варијанта индо-персијског типа. Врат дршке је цилиндричан, док су оба краја проши-

рена и завршавају се благо лучним површинама. На горњој површини проширеног горњег дела дршке видљив је завршетак продужетка сечива. Недостају корице.¹⁵

27. Каме, дар краљу Николи I од абисинског цара Менелика
(два комада)

Дужина једне је 44 cm, дужина ручице 9 cm, сечиво змијевидно рапаво. Ручица дрвена са два изрезана орнамента. Ручица спојене са сечивом сребрним орнаментом.

Дужина друге је 43 cm, дужина ручице 9 cm. Сечиво змијевидно рапаво, са стилизованим позлаћеним драконом са обе стране. Ручица дрвена, са орнаментима.

28. Кама знаменитог Шамиља из Туркестана

29. Стари цефердар, својина дома Петровића.

30. Кавкаски јатаган белих корица, дар краљу Николи I од стране једног руског официра Миловановића.

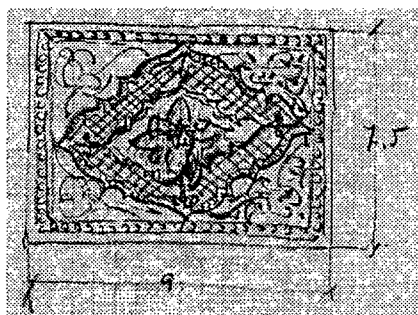
31. Први американски револвери на капислу, својина војводе Мирка (два комада)

32. Челичне маказе за сечење жице, употребљаване на Тарабошу

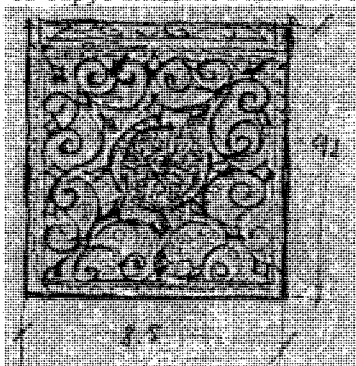
33. Фушеклије, које припадају збирци дома Петровића (пет комада)

Две фишеклије чија је величина кутије 9x7,5x3,2 cm
Кутије су од сребра, кроз орнаментисане, са три мале алкице одоздо.

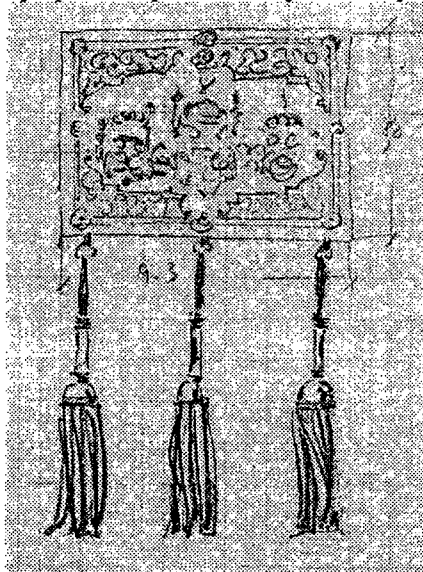
¹⁵ Ову сабљу, која се и данас налази у Војном музеју под инвентарским борјем 2543, идентификовала је описала др Ђурђица Петровић, док је др Јован Вукмановић за њу написао само "Старинска сабље, са дрвеним балчаком".

Две фишеклије за барут владике Рада-Његоша

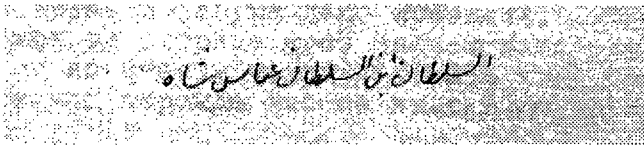
Величина кутије 8,5x9,1x3,1 cm. Чitava кутија је од сребра, ситно орнаментисана у средини розетна са једним црвеним каменом.

Фишеклија за барут чија је величина кутије 9,3x8,0x3,4 cm. Кутија сребрна, орнаментисана, са три алкице на којима висе три кићанке, црне од ситног шнура.

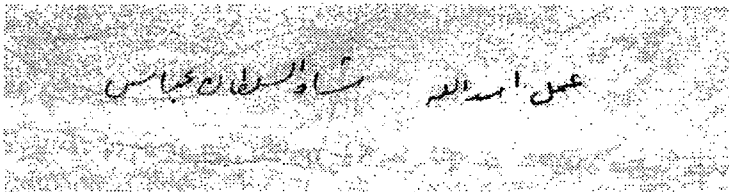
34. Персијске сабље задобијене у боју на Фундини 1876 (два комада)¹⁶

Персијска ћемерлија. Балчак који се завршава кљуном. Балчак је од слонове кости. Крсница кратка а широка, нешто мало извезена. Нема олука. Персијски натпис са леве стране оштрице.

Нашим словима: "Ес-султан ибнус - султан Абас шах."
Превод: "Султан, султанов син, шах Абас."

Персијска ћемерлија. Кратак балчак од слонова зуба. Умјесто јабуке метални кљун. Крсница кратка а широка, нешто мало обрађена златном жицом. Нема олука. С леве стране оштрице персијски натпис:

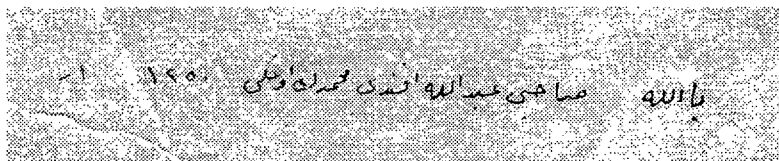
¹⁶ Др Бурђица Петровић је у свом чланку утврдила да се ове две сабље налазе и данас у Војном музеју. Несумњива је њихова сличност са сабљама које се виде на фотографијама које је објавио др Јован Вукмановић и по натписима који се на њима налазе. Сабље су заведене у инвентар Војног музеја под бројевима 12.896 и 13.096. Међутим проблем се јавља када се погледају ранији инвентарски бројеви (у инвентарским књигама из 1951. године и у инвентарима пре Другог светског рата). За сабљу са инвентарским бројем 12.896 постоји податак у инвентарској књизи из 1951. године али нема везу са предатним инвентаром, док је за ону другу у предатном инвентару са кога је уписана у инвентар из 1951. године писало да је откупљена од др Евдокија Томовића из Мостара.

Нашим писмом: "Амели Еседулах. Шах Ес-султан Абас".
Превод: "Израда Еседулахова (Божјег лава). Шах-султан Абас."

35. Сребрна сабља војводе Вука Петровића¹⁷

Сабља ћемерлија. Дуга и доста крива. Дужина достиже близину метар. Балчак је од коске, мрке боје, обрађен у седефу и металу. По средини страница балчка с обе стране уздуж сребрна нафта која улази под сребрен кљун, који, уместо јабуке, завршава балчак. Крсница је лепа и посребрена. Оштрица је без олука, с обе стране се види ситни таласи, стога се зове "Муџевхер".

Златан натпис с леве стране:

Турским речима: Ја аллах! Сахиби Абдулах ефенди Мехмедин огли. 1250 -1 р.

Превод: О Боже! Власник Абдулах ефендија син Мехмедов. (година) 1250 (1834/35) - 1. ребиул - ахира.

Каније су при крсници и при дну оковане у посребрен метал, а средина им је обавијена у црну кожу.

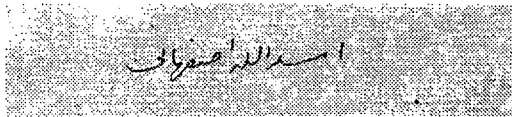
36. Сабља задобијена приликом заузимања Ђаковице 1912, дар краљу Николи I од стране ђенерала Јанка Вукотића.

Један опис сабље: "Дужина без каније 95 см. Канија дужине 83 см. Сечиво криво, глатко. Са леве стране златан знак (турски). Браник прав са позлаћеним орнаментом. Ручица од рога.

¹⁷ Др Ј. Вукмановић погрешно назива ову сабљу "Персијска сабља, окована у сребру, дар војводе Маша Врбице краљу Николи. Сабља је узета у Граховачкој бици." Машо Врбица је према списку откупљених предмета и према инвентарској књизи, поклонио две персијске сабље које др Јован Вукмановић у свом чланку под редним бројем 53 назива: "Двије персијске сабље узете из оружнице дома Петровића".

Други опис сабље: "Сабља ћемерлија, доста дуга и прилично крива. Цела с балчаком нешто мало краћа од метра. Оштрица је без олука. Балчак је од неке жућкасте кости. Вероватно 'филдиш' (слонов зуб). Балчак је повијен и јабука лепо изведена. Продужењем гвожђа од оштрице кроз балчак извезена је лозица златном жицом по исецканом челику. Крсница исто тако. Сабља је персијског порекла, што се види из натписа.

Персијски натпис с леве стране гласи:

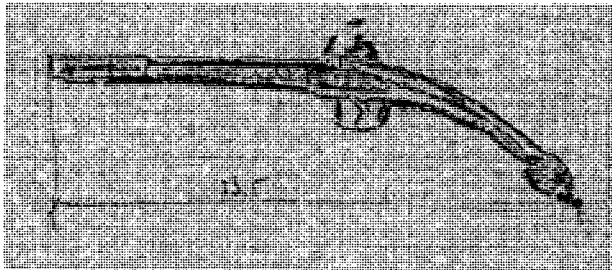
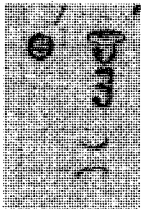
Арапским речима Еседул-лах Исфихани.

Превод: Испаханац Еседулах (= Испахански Лав Божји).

Каније су исто тако при балчаку и при дну по металу украшене везом од златне жице. Средина је опшивена у црну кожу.

37. Кубуре кременјаче, својина Новице Церовића (2 комада)¹⁸

Дужина 53,5 cm. Сем цеви, табана и окидача, све од сребра са богатом орнаментиком. Цев округла. У почетку цеви има жиг који се не види.

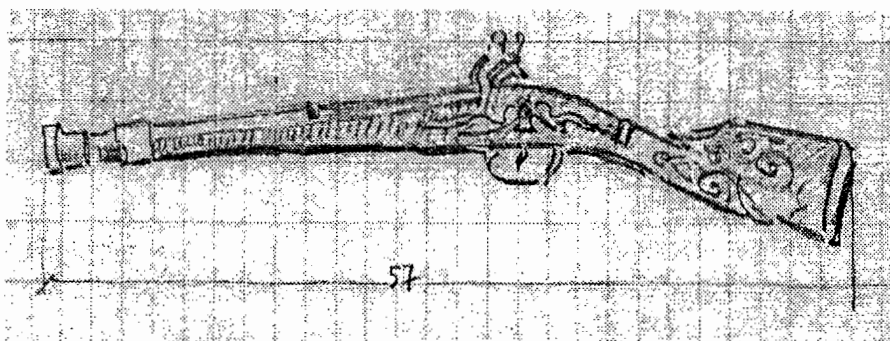
¹⁸ У свом чланку др Јован Вукмановић, супротно списку откупљених предмета и инвентарској књизи и опису и цртежу предмета, тврди да је ово пар леденица које је краљу Николи поконио војвода Миљан Вуковић.

38. Јатаган, који је био својина бега Гусињског, задобијен 1912**39. Пушка мала кремењача**

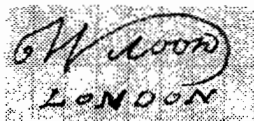
Стари тубун задобијен при освајању Бара. Дужина пушке 58 см. Кундак дрвен, украшен дрворезом, завршен са месингом. Цев од месинга, у почетку гранена, прелази у округлу, са задебљањем на свршетку. Браник на окидачу гвоздени. На кундаку са леве стране орнамент од месинга. Са леве стране алка издужена и ћошкасте форме. На грањима цеви жигосани 9 звездица, полумесец, натпис LONDON (наопачке) и три жига.

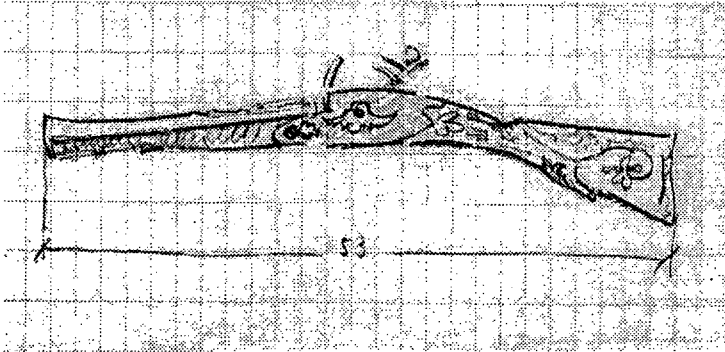

Гвоздени табан и ороз орнаментисани.

40. Пушка, мала, кремењача

Тубун добијен у Пећи. Дужина пушке 53 см. Дрвени кундак у дворезу, украшен филигранским орнаментом. Гвоздена округла, са проширењем на крају, цев има у почетку богат изгравирани орнамент. На табану орнамент и натпис.

41. Затварач пушке маузер

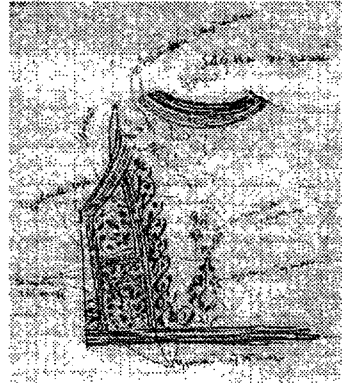
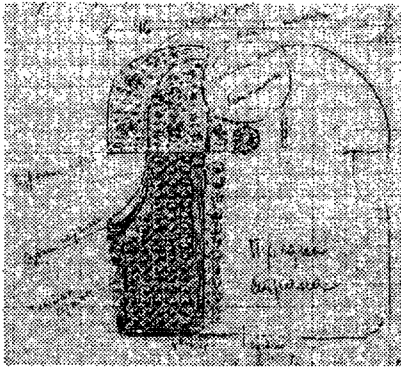
Пресечен од једне црногорске гранате за време напада на висовима Бардањолта. На десној страни сандука пушке за смештај затварача је турски натпис, који у преводу гласи:

"Маузерова фабрика оружја у Оберндорфу, година 1309 (=1891/92)".

При улазу у лежиште метка, одозго царска тугра и са десне стране бр. 41299. На самом лежишту метка, који се заглавио, бр. 541299, поред неких других фабричких ознака.

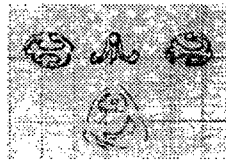
42 Токе владике Рада, Његоша

Које је он лично дао да му израде. По величини оне су највеће и најтеже од свих тока које се налазе у Црној Гори, Боки и Херцеговини. Њих је израдио неки подгорички златар, који је имао у том времену своју радњу на Ријечи Црнојевића и Котору. Краљ Никола I носио је ове токе само једанпут, када је 1869. године први пут посетио руског цара Александра II и са том намером да ове токе "владике Рада" покаже руском цару. Покојни војвода Мирко, отац краља Николе I, често их је носио и у њима се сликао и фотографисао.

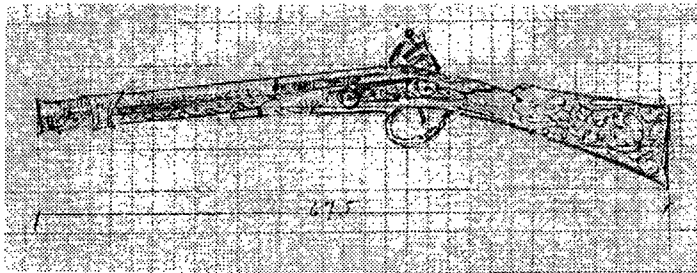

43 Пушка (мала) кременјача (два комада)

Тубун из Пећи. Дужина пушке 67,5 см. Кундак украшен усеченим ситним филигранским сребрним орнаментима. У почетку гране цев прелази у округлу форму, са проширењем на свршетку. Браник на окидачу сребрн, орнаментисан, леви образ украшен сребрним орнаментом, на десном образу орнамент фали. У почетку цеви има 4 жига.

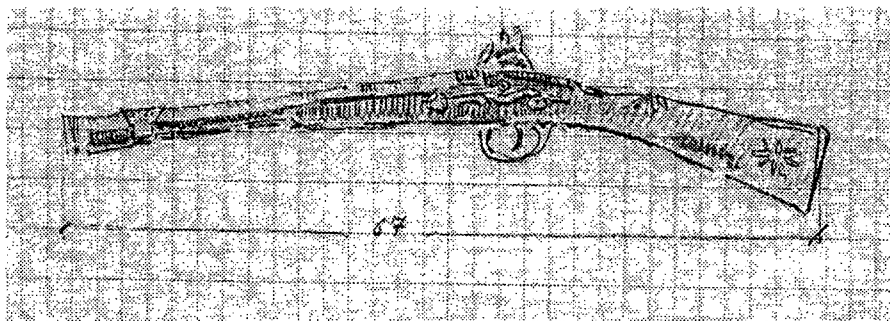
Арбија фали. С леве стране има кламфа са алком.

Тубун из Пећи. Дужина пушке 67 см. Кундак украшен усеченим сребрним орнаментима у виду звезде. Цев округла са проширењем на свршетку. У почетку цеви има три жига.

Са леве стране кламфа са алком. Арбија дрвена.

44. Сребрени јатаган војводе Петра Вукотића (оца краљице Милене)

Јатаган, металних посребрењених и кујунџијски обрађених камзи, лепо изведених ушију. Поред полеђине по један олук. С обе стране низ целу оштрицу прост орнамент.

С десне стране турски напис:

Нашим словима: Амели Каро, сахиби Ахмед.

Превод: Израдио Каро, власник Ахмед.

Каније су врло лепо обрађене. Горњи део металан, у сребру обрађен. Доњи део од сребрена плеха рељефно обрађен у врло лепом мотиву.

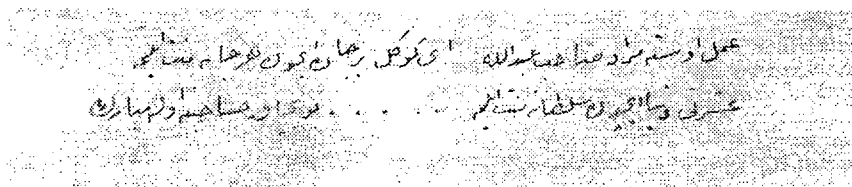
На средини каније с десне стране турски напис:

Нашим словима: Сахиби Мустафа, сене 1310. Срма дирхом 210.
Превод: Власник Мустафа, година 1310(1892/93). Знак Соломоновог слова. Срма (сребро) 210 драма.

45. Јатаган, задобијен приликом опсаде Скадра 1912 (два комада)

Јатаган који је на слици 1, у чланку др Јована Вукмановића обележен бројем 45, нема опис. Међутим, упоређивањем његове дужине са познатим дужинама других јатагана са слике, може се закључити да је дужина јатагана око 60 cm, дужина каније око 48 cm а дршке око 12 cm. На основу фотографије се може закључити да је дршка јатагана и каније од посребреног метала.

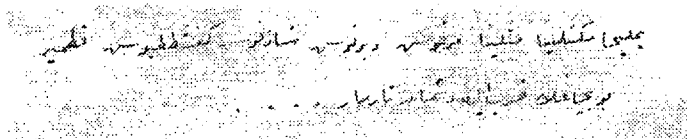
Други јатаган, обележен бројем 45а, има позлаћену сребрну дршку. Уши су му лепо споља и изнутра обрађене. По средини камзе 11 комада корала и на два уха 4 комада корала. Спојница, такође, обрађена кујунџијским радом који се спушта 8,5 cm низ сечиво. Нож је дуг од врха десног уха до на врх оштрице 75 cm, ширина је 2,5-3 cm и нешто више. С обе стране поред полеђине по један олуц. Сечиво је с обе стране извезено сребрном жицом. Рад је призренских кујунџија. С десне стране турски напис:

Турским речима: Амели уста Мурад, сахиби Абдулах. Еј гјонул бир џан ичин хер џана миннет ејлеме. Ишрети дунја ичин султана миннет ејлеме..... (није читљиво) Бу бичак сахибина ола мубарек.

Превод: Израда мјастора Мурата, власник Абдулах. О срце, не понизи се за једну душу пред сваком душом. За задовољство (пијанство) овога света не понизи се ни пред (самим) султаном (није читљиво). Нека је овај нож срећан своме власнику.

С леве стране турски напис:

Турским речима: Јемлиха, Мекеслина, Меслина, Мернош, Дебернош, Шазенош, Кефештатајош, Китмир. Бу бичагин дарб (есиле) душман (ола) тармар (даље није читљиво).

Превод: Јемлиха, Мекеслина, Меслина, Мернош, Дебернош, Шазенош, Кафештатајош, Китмир. Ударцем овога ножа нека напријатељ пропадне..... (даље није читљиво).

Каније су целе израђене призренским кујунџијским врло лепим радом. При врху су у 4 реда 22 шпицаста корала. На средини каније, са обе стране, је по једно Солмоново слово. На канијама је при врху причвршћен ланац за вешање.

46. Цефердар, дар Бокељаца престолонаследнику Данилу.

47. Стара пушка из куће Саве Јовановића¹⁹

48. Јапански мач²⁰

49. Стари мач, нађен у бискупији у Бару

50. Стара сабља, нађена у бискупији у Бару²¹

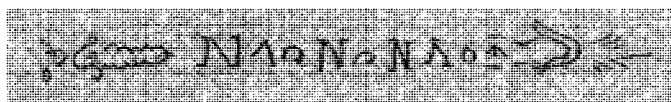
51. Пиштољи кремењачи владике Рада (два комада)

Дужина 52 см. Гвоздена округла цев на крају покривена сребром, са богатом орнаментиком. У почетку цеви натпис на и жиг на једном пиштољу.

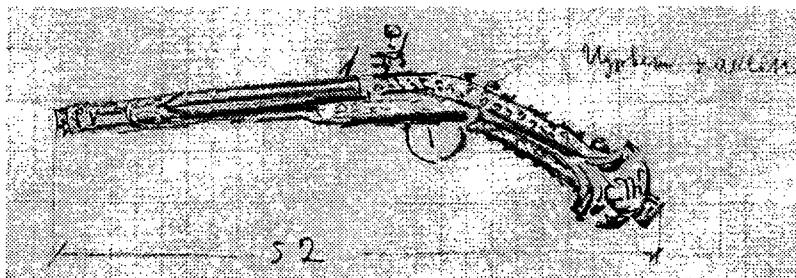
¹⁹ У свом чланку др Јован Вукмановић наводи да је то пушка шишана из дома Петровића.

²⁰ Др Јован Вукмановић пише да је овај јапански мач краљу Николи поклонио Јефто Гојковић из Херцег Новог

²¹ За ову сабљу др Јован Вукмановић каже да је "Врло стара сабља, узета из оружнице династије Петровић"

Сва ручица покривена сребром и проширује се у крушковидну форму са масивним орнаментом. Одозго на ручици уметнута три црвена камена. Табан и ороз покривени ситном орнаментиком.

52. Сребрна сабља, власништво Бећир бега Хасановића

53. Персијске сабље, задобијене на Грахову 1842, дар војводе Маша Врбице краљу Николи I

Са предметима који су откупљени од кнеза Данила Петровића и сликама које су наручене, приведено је крају уређење сале династије Петровића. Сала је завршена у време када је Европом већ беснео Други светски рат и приближавао се границама Краљевине Југославије. Као и остали музеји у Београду, у очекивању проширивања рата и на тло Југославије и Војни музеј је настојао да обезбеди своје збирке и припреми их за евентуалну евакуацију. Пред сам рат музејски предмети били су спаковани и пломбирани у сандуцима. Они вреднији били су припремљени за евакуацију и смештени у зграде 1 и 2 Војног музеја, у очекивању превозних средстава за евакуацију. Међутим, до евакуације није дошло ни до 7. априла 1941. године, када је особље музеја напустило Београд. Музејски предмети остали су у незаштићеном музеју. Музејске зграде у којима су били сандуци са спакованим предметима остале су закључане, али не и обезбеђене чуварском службом. Када је управа Војног музеја 7. јуна 1941. године преузела музеј од окупационих власти, затекла га је опљачканог. У покушају да се утврди када су нестали бројни музејски предмети, вршена су испитивања особља музеја и појединих грађана код којих су се појавили неки

од несталих предмета.²² Од 7. априла 1941, када је музеј напуштен, па до 12. априла 1941, када су Немци ушли у Београд, потпуно незаштешене музејске збирке биле су доступне свима, нарочито грађанима Београда, комшијама тврђаве и музеја, који су се у њу склањали током бомбардовања. Изјаве лица код којих су почетком 1942. године пронађени неки музејски предмети потврђују да су музејски предмети били разбацани свуда по Калемегданском парку, Горњем граду Београдске тврђаве и око самог Музеја, те да су их многа лица узимала и односила.²³ Спискови несталих предмета урађени су након преузимања музеја од немачких власти, а управа Музеја утврдила је да је нестало 1.287 музејских предмета на 572 инвентарска броја. Највећи број предмета нестало је из збирке династија Карађорђевића, Обреновића и Петровића. Из Војног Музеја нестала је скоро цела колекција оружја династије Петровић-Његош. По изјави др Алмајер Бека, који је непосредно по окупацији Краљевине Југославије 24. априла 1941. године боравио у Војном музеју, у њему се већ тада није налазила збирка династије Петровић. У ратним и поратним годинама урађено је неколико спискова несталих предмета династије Петровића. Према једном списку предмета несталих из Војног музеја у периоду од 6. априла до 20. јуна 1941. године (на 40 редних бројева) нестало је 63 предмета, а сачувано 18 предмета (на 13 редних бројева).²⁴ Према другом списку

²² Архива Војног Музеја, Изјаве са саслушања надничара Александра Ј. Марјановића, Роксанде Т. Дејановић, Васе М. Станојева, дневничара Милорада П. Трифуновића, Радојка М. Дражића и Јосифа Ф. Маглића.

²³ Архива Војног Музеја, Записник са саслушања у трећем кварту бр. 98 од 26. фебруара 1942.

²⁴ Као предмети који нису нестали вођени су предмети на редном броју списка откупљених предмета: 10. две сабље задобијене на бојном пољу Вучјем долу 1876. године када је погинуо Селим паша и био заробљен Осман паша (инв. бр. 472/10), 14. три различите пушке из оружнице дома Петровића (инв. бр. 472/14), 19. два сребрна пиштоља Зелил бега Барског задобијена при заузимању Бара 1877 (инв. бр. 473/2), 22. Историјска сабља задобијена на Царевом лазу 1712. са урезаним натписом на француском језику "ne me tire pas sans raison, ne me remet pas sans honneurs" (инв. бр. 473/5), 23. сабља, задобијена на Царевом лазу 1712. са натписом: "Би узета у Царев лаз" (инв. бр. 473/6), 29. стари цефердар, својина дома Петровића (инв. бр. 473/12), 32. челичне маказе за сечење жице употребљене на Тарабошу (инв. бр. 473/15) 34. две персијске сабље задобијене у боју на Фундини 1876 (инв. бр. 473/17), 36 сабља задобијена приликом заузимања Ђаковице 1912. дар краљу Николи I од стране ђенерала Јанка Вукотића (инв. бр. 474/1), 41. затварач пушке маузер, пресечен од једне црногорске гранате за време напада на висовима Бардањолта (инв. бр. 474/6), 47. стара пушка из куће Саве Јовићевића (инв. бр.

предмета, који су такође нестали у ово време, види се да је нестало 70, а преостало 11 предмета (на 10 редних бројева).²⁵ Хаотично стање какво је владало у Војном музеју након ослобођења Београда, октобра 1944. године, пружало је могућност да нестану многи преостали предмети, па и ови из оружнице династије Петровић. Без стражарског места у кругу Војног музеја, у Горњем граду, није се могло спречити да цивилна, али и војна лица, из разрушених зграда музеја, магацина и казамата односе музејске предмете. Управник музеја је молио да се обезбеде стражарска места и заштити музеј, јер ће због свакодневног развлачења и отуђивања предмета тешко шта од вредности остати у њему.²⁶ Након сукоба са Информбироом, слати су извештаји да су, поред Немаца, музеј пљачкали и руски војници, који су једно време били смештени у згради број два Војног музеја.²⁷ Дошавши на место управника музеја, марта 1949. године, потпуковник Боривоје Леонтић је затекао хаотично стање. У лагуму, у којем је био смештен музејски материјал, били су разбацани и измешани на једној гомили музејски предмети који су у музеју постојали пре рата и они који су примљени после рата. Били су без броја, без легенде и све је "личило на гомилу старудије која треба да се упути као сировина за фабричку прераду".²⁸ Потпуковник Боривоје Леонтић је у свом извештају навео да су још од ослобођења из музеја разношени предмети историјске вредности и да је он служио као "нека врста магацина за низ установа". Пошто нико у музеју није могао да изврши класификацију музејског материјала, Боро Леонтић је позвао предратног и првог послератног управника, пензионисаног генерала Војислава Вуковића и пензионисаног капетана I класе Драгутина Ракића, који је такође пре и после рата радио у музеју.²⁹ Инвентарисање је показало да у музеј недостаје много више предмета него што је пријављено Државној комисији за утврђивање ште-

474/12), 49 стари мач, нађен у бискупији у Бару (инв. бр. 474/14), 50 стара сабља, нађена у бискупији у Бару (инв. бр. 474/15).

²⁵ За разлику од претходног списка недостајало је 7 предмета са редних бројева: 10, 14 и 19.

²⁶ Архив Србије, Г-183, Управник Војног музеја Повереништву АСНОС-а бр. 2 од 09. 01. 1945. године; бр. 28 од 02. 03. 1945. године; бр. 34 од 13. 03. 1945. године; бр. 63. од 05. 04. 1949. године.

²⁷ Архива Војног музеја, вд управника потпуковник Душан Пленча Министарству иностраних послова ФНРЈ бр. 61 од 20. 01. 1953. године.

²⁸ Архива Војног музеја, Извештај начелнику главне политичке управе од 25. 10. 1949.

²⁹ Архива Војног музеја, Извештај о раду Војног музеја у другом тромесечју 1949, бр. 99 од 25. 06. 1949.

те на културно-историјским предметима. По инвентару I утврђен је мањак од 3.121 предмета, а по инвентару II утврђен је мањак од 889 предмета, укупно 4.000 предмета, што је за 2518 предмета више него што је пријављено комисији за ратну штету 1945. године. Ако се од ове разлике одузме 1195 предмета руских регалија, који нису ушли у спискове мањка 1945. године, разлика је опет велика и износи 1323 предмета. И овога пута, као и 1945. године, сав мањак стављен је на терет окупатору, како је уписано у инвентарским књигама.³⁰ Такође, разликују се и спискови који су састављени након инвентарисања 1949. године. До 9. децембра 1949. године Драгутин Ракић је сачинио списак предмета који се дугују по инвентару II, оних који се налазе у музеју и оних који недостају. Према овом списку, за време рата је нестало 67 предмета, а преостало 14 предмета из збирке династије Петровић.³¹ Према списку мањка од неколико дана касније, 14. децембра 1949. године, који је сачинио исто лице број несталих предмета увећао се за четири. Према списку откупљених предмета, нестали су предмети на редном броју: 1 сабља Данила I књаза црногорског (инв. бр. 472/1), 2. сабља војводе Мирка (инв. бр. 472/2), 3. јагаган владике Рада (инв. бр. 472/3) и 5. кубура владике Рада (инв. бр. 472/5). број несталих предмета попео се на 71, које је "непријатељ за време окупације опљачкао и однео", а на лицу места налазило се 10 предмета (на 9 редних бројева). У Војном музеју су, према овом попису, преостали предмети са редним бројем: 4. пиштољ владике Рада (инв. бр. 472/4), 6. једна сребрна арбија (инв. бр. 472/6) 7. један корбач (инв. бр. 472/7), 10. две сабље задобијене од Турака на бојном пољу Вучјем долу 1876. године када је погинуо Селим-паша и био заробљен Осман-паша (инв. бр. 472/10), 17. једна тешка сребрна леденица која је узета знаменитом хероју Хасан Хоту албанском на острву Врањини у Скадарском језеру (инв. бр. 472/17), 32. челичне маказе за сечење жице, употребљене на Тарабошу (инв. бр. 473/15), 41. затварач од пушке маузер, пресечен од једне црногорске гранате за време напада на висовима Бардањолта (инв. бр. 476/6), 50. стара сабља нађена у бискупији у Бару (инв. бр. 474/15) и 53. једна персијска сабља задобијена на Грахову 1842. године, дар војводе Маша Врбице краљу Николи I (инв. бр. 474/18).³²

³⁰ Архива Војног музеја, Списак мањка по инвентару I бр. 1038, од 06. 09. 1950; Списак мањка по инвентару II, бр. 1651 од 6. 09. 1950.

³¹ Архива Војног музеја, Извештај начелнику Војног музеја Ј. А. бр. 1651 од 9. децембра 1949.

³² Инвентарски бројеви су дати како је стајало у предратном инвентару II Војног музеја.

Према саопштењу др Јована Вукмановића, у Војном музеју је након Другог светског рата преостала само цев кубуре владике Рада, која је по наређењу министра народне одбране августа 1949. године послата Музеју народног ослобођења у Цетињу.³³ Кустос Војног музеја др Ђурђица Петровић наводи да је (према инвентарским књигама), осим пиштоља владике Рада којег наводи и др Јован Вукмановић, после Другог светског рата нађено још четири предмета са списка откупа са редним бројем: 7. један сребрни корбач краља Николе (инв. бр. предратног инвентара 472/7; инв. бр. из 1951 године 39/140), 10. једна од две сабље задобијене на Вучјем долу 1876. године (предратни инвентарски број 472/10, број инвентара из 1951. године 65/68), 32. личне маказе за сечење жице употребљене на Тарабошу 1912. године (предратни инвентарски број 473/15; инвентарски број из 1951. године 36/94; нови инв. број 5246), 41. лежиште затварача турске пушке, пресечено црногорском гранатом за време напада на висове Бардањолата 1912. године (предратни инв. бр. 474/6; инв. бр. из 1951. године 36/96; нови инв. бр. 5247). Нажалост, након пописа 1976. године, у збирци коју је водила кустос Мила Пилетић није пронађен сребрни корбач краља Николе I, а начин на који је нестао до данас није утврђен. Опис предмета који је дао др Јован Вукмановић начињени су на основу грађе која је урађена пре 1941. године и коју су уредно предавали један другом управници Војног музеја за време рата. Тако детаљни описи не могу се урадити на основу фотографија објављених у чланку Јована Вукмановића. У свом чланку о оружју из збирке кнеза Данила Петровића, др Ђурђица Петровић наводи да је и поред недовољне јасноће фотографија успела да "из групе предмета, чије порекло и начин доласка у Војни музеј нису били познати" пронађе још "четири примерка за које се сигурно може установити да су чинила саставни део оружане Данила Петровића".³⁴

На основу фотографије, др Ђурђица Петровић је сабљу на редном броју 26 идентификовала као сабљу коју је краљу Николи I поконио абисински (етиопски) цар Менелик, инв. бр. 473/10. На основу дршке сабље (примењиване у Албанији 16. и 17. веку) која је дата на фотографији под бројем 50, др Ђурђица Петровић донела је закључак да се ради о старој сабљи, нађеној у бискупији у Бару, инв. бр. 474/15 (сабља под овим редним и инвентарским бројем налазила се у музеју према свим пописима вршеним од 1941 до 1949. године). Посљедња

³³ Архива Војног музеја, Наређење бр. 768, од 1. августа 1949.

³⁴ Ђурђица Петровић, *Оружје из збирке Данила Петровића - Њеђоша у Војном музеју у Београду*, Весник 13/14, 1968, стр. 235.

два предмета за које је др Ђурђица Петровић утврдила да су сигурно из оружнице династије Петровић су сабље под редним бројем 34, то јест персијске сабље, задобијене у боју на Фундини, које су имале стари инв. бр. 473/17. Ове две сабље су према попису из 1941. и 1945. године биле у музеју, али им се после рата губи траг. Др Ђурђица Петровић у свом раду наводи да су то сабље које су заведене у инвентар Војног музеја започет 1951. године под бројем 73/2216 и 71/185. Међутим, сабље под бројем 73/2216 не постоји у инвентарској књизи из 1951. године, док се сабља са инв. бр. 71/185 у старом инвентару II, вођеном пре Другог светског рата, налазила под бројем 320/4 и била је откупљена од Евдокија Томовића из Мостара 20. јуна 1939. године. То нас упућује на закључак да и поред сличности у описима и кратком тексту на сечивима, сабље ипак нису из оружнице династије Петровић. Са знатним ограничавањем др Ђурђица Петровић претпоставља да су сребрена сабља војводе Вука Петровића на редном броју 35 (инв. бр. 473/18) и сабља персијска, задобијена на Грахову 1842, дар војводе Маша Врбице краљу Николи на редном броју 53 (инв. бр. 474/18) такође из збирке која је откупљена од књаза Данила. Међутим, инвентарски бројеви из књига инвентара вођених после 1951. године имају везу са потпуно другим инвентарским бројевима од оних под којим су уписани предмети династије Петровића. Сабља под бројем 35, за коју др Ђурђица Петровић претпоставља да би можда могла бити из оружнице Петровића не одговара опису који смо пронашли у документацији музеја. И сабља коју је др Ђурђица Петровић дала на фотографији у свом чланку разликује се од оне која је изложена у сталној изложбеној поставци а носи исти инвентарски број.³⁵ Ђурђица Петровић са ограничењем сматра да се у Војном музеју налази и кама знаменитог Шамиља из Туркестана, редни број 28 (инв. бр. 473/11) тј. да је од ње преостала само дршка.³⁶

Педесетих година 20. века збирке Војног музеја осиромашене су многобројним уступањима музејских предмета у трајно власништво. Ради оснивања музеја или употпуњавања својих збирки, многи музеји слали су захтеве Војном музеју да им трајно уступи неке музејске предмете, а Војни музеј није могао да одоли захтевима завичајних и градских музеја који су требали да постану школе социјализма, школе комунизма, "најбоље школе", "живе школе" у којима "спада тама са векова, школа у којој је људско корачање напред опишљиво и у којој људи стичу пламену веру у прогрес, веру у светлу будућност и у соп-

³⁵ Нови инвентарски број 12217.

³⁶ Нови инвентарски број 2532.

твене снаге да се таква будућност оствари".³⁷ Сви ови захтеви су повољно решени, а у Војни музеј су враћени празни сандуци и оверени спискови да би се могле раздужити инвентарске књиге. Музејима у Лесковцу, Зајечару и Нишу трајно је уступљено 86 примерака оружја занатске израде. Позориштима у Нишу, Ранковићевоу (Краљево), Крушевцу и Крагујевцу дат је за њихову реквизицу 91 примерак оружја занатске израде.³⁸ Чак је и Државни институт за физкултуру добио 13 оваквих предмета. Није немогуће да се и међу овим трајно уступљеним предметима налазио и неки који је припадао оружници династије Петровића. То ће се тешко утврдити, јер је нашом провером установљено да у неким позориштима не постоји никаква документација о примљеним предметима, а располажу неким предметима који су након бројних оштећења и преправки постали непрепознатљиви за описе, цртеже и фотографије којима располажемо.

Поред ових предмета из оружнице династије Петровића који су откупљени од кнеза Данила Петровића, за које је утврђено да се налазе у Војном музеју, сматрамо да је у њему преостао још један предмет. Према пописима предмета који су нестали за време рата и који су предати комисији за ратну штету, у Војном музеју су преостали предмети са редног броја списка откупљених предмета: 6. сребрна арбија (инв. бр. 472/6), 17. сребрна леденица, која је узета знаменитом хероју Хасан Хоту албанском на острву Врањини у Скадарском језеру (инв. бр. 472/17), 49. стари мач, нађен у бискупији у Бару (инв. бр. 474/14) и 53. персијска сабља, задобијена на Грахово 1842, дар војводе Маша Врбице краљу Николи I (инв. бр. 474/18). Поређењем фотографије старог мача нађеног у бискупији у Бару (редни број 49, инв. бр. 474/14) и мача који се у каталогу кустоса Војног музеја Бранке Милосављевић води као мач "босански", 16-17. век са канијом (инв. бр. 5391) и за који недостаје документација о начину набавке, може се закључити да се ради и истом предмету.³⁹ На то нас упућује дршка мача са јабуком на врху, накрсница која је савијена у јаком луку надолу и каније мача где се на истом месту налази облог од коже и маста где су причвршћени кајас и каиш и њихов облик. Дакако, на то нас упућује и

³⁷ Музеји, 2, Београд 1949, *Улога музеја и музејских радника у нашој земљи*, др Војислав Ђурић, стр. 5.

³⁸ У позоришту у Нишу од 62 уступљена предмета остало само 5 предмета који су преправљани и веома оштећени. За остале је речено да су вероватно нестали у неколико крађа у позоришту.

³⁹ Каталог изложбе "*Мачеви XIV-XX века у збиркама Војног музеја*", Бранка Милосављевић, Војни музеј, Београд 1993.

сазнање да овај предмет није нестао као пријављен Државној комисији за ратну штету 1945. године, него је тек у каснијем попису, који је урађен након хаотичног стања у музеју оглашен да је однет од окупатора. Велики број предмета типолошки сличних са предметима за које сматрамо да се још увек налазе у Војном музеју за сада нас онемогућава да идентификујемо још неки који је припадао оружници династије Петровића, откупљеној од књаза Данила.